

SAĞLIKTA DİJİTALLEŞME VE TOPLUMSAL MÜCADELE İÇİN TEHDİTLER VE OLANAKLAR

Ahmet Karer YURTDAŞ*

Öz: Dijitalleşme, yalnızca teknolojik bir dönüşüme değil; aynı zamanda tüm toplumsal ilişkileri köklü biçimde yeniden yapılandırmaya aday bir tarihsel eşiğe işaret ediyor. Bu dönüşüm özellikle sağlık alanı gibi hem teknik hem de ahlaki ve politik düzeyde yoğun anlamlarla yüklü bir alanda, önemli tartışmalar yarattı, yaratıyor. Devam eden metin, sağlık alanını merkeze alarak dijitalleşme süreciyle birlikte gelişen tehditlerin yanında yeni bir toplumsal inşaya işaret edebilecek yönleri görünür kılmayı hedefliyor. Dijitalleşmenin, hâkim kurumsal anlatılara kapılmadan, özgürleştirici bir toplumsal projenin parçası olarak da olanaklar içerdiğini göstermeyi amaçlıyor.

Anahtar sözcükler: dijitalleşme, demokratikleşme, toplumsal inşa

Threats and Opportunities for Digitalization and Social Struggle in Healthcare

Abstract: Digitalization does not merely represent a technological transformation; it also marks a historical threshold with the potential to radically restructure all social relations. This transformation has generated, and continues to generate, significant debates—particularly in the field of health, which is laden with complex technical, moral, and political meanings. Centering on the healthcare practices, the following text aims to highlight not only the threats emerging alongside the digitalization process but also the aspects that may point toward new forms of social reconstruction. The text, without succumbing to dominant institutional narratives, seeks to demonstrate that digitalization can also offer possibilities as part of a liberatory social project.

Key words: digitalization, democratization, social reconstruction

Giriş

Sağlık emekçisi sayısında “ihtiyacı karşılayacak düzeyde” artış gerekiyordu, oldu. Tıbbi bilimsel ilerleme gerekiyordu, oldu. Buna uyumlu teknolojik yenilikler gerekiyordu, bu da oldu. Tüm bunlarla birey ve toplum sağlığı gelişecek, sağlık emekçileri ise daha iyi şartlarda çalışacaktı, bu olmadı. Dahası olacak gibi de görünmüyor. Üstelik sadece sağlıkta değil her alanda durum benzer görünüyor.

Kabaca ve biraz da muğlakça ifade edelim; teknoloji, işleri kolaylaştırmanın değil, daha fazla kişinin daha fazla çalıştırılmasının yollarını arıyor durumda. Bir tarafıyla dijital teknolojiler işlerimizin büyük bölümünü yapmaya aday; diğer tarafıyla ise mola sürelerimizi kontrol etmeye, üç dakikada bir muayene ekranına yeni hasta düşürmeye, tanı-tedavi uyumuna ikna olmazsa reçetemizi iptal etmeye mukadder.

Bir yandan çalışırken daha fazla pestilimizi çıkarmaya yarayan “şeyin” aslında işimizi de yapabileceğini duyuyoruz sürekli.

Bu durum iki türlü kaygı uyandırıyor. Bir bütün sağlık emeğine ve hekimliğe dair kaygı ile sağlık hizmetlerine ve toplum sağlığına dair kaygı. İçten içe her şeyin daha da kötüye gidiyor oluşunun otoriter emek rejiminden, işyerine kadar yayılan iktidar ilişkilerinden ve demokratik olmayan sağlık hizmetleri örgütlenmesinden kaynaklandığını biliyoruz. Bu iktidar ilişkileri değişmeden her tür teknik gelişmenin mevcut ilişkileri daha da asimetrik hale getireceğini, sağlık hizmeti alanı da vereni de silikleştireceğini görüyoruz. Öte taraftan sistem zaten çökmüş durumda ve özellikle yayılma eğilimi güçlü olan teknolojilerin

*Dr.,TTB Sağlık ve Politika Çalışma Grubu (ORCID No:0000-0002-7294-5623)

Geliş Tarihi / Received : 13.07.2025

Kabul Tarihi / Accepted : 31.07.2025

gelişiminin, iyiye/kötüye kullanım gibi faydasız ikilemlerin ötesinde özgürleştirici olanaklar içerdiğini de görmek gerekiyor. Bu nedenle önce durumu anlamlandırmamız gerekiyor. Zira teknolojinin kendisinde bir özgürleştirici ya da baskılayıcı öz yoktur; onu biçimlendiren, içine yerleştiği üretim ve iktidar ilişkileridir. Dijitalleşmenin olanakları da ancak bu ilişkilerin dönüştürülmesiyle toplumsal bir anlam ve özgürlük potansiyeli kazanabilir.

Dijital Devrim

Yapay zekâ devrimi olarak adlandırabilecek gelişmeler, sürekli beklenmedik ve olağanüstü sonuçlar yaratıyor. İnsana, bireysel ve kolektif zekâya, bilgi ve enformasyona dair büyüleyici işler ortaya çıkıyor. Floridi'ye (2023) göre zekâ kavramını bu bağlamda alışıldık şekilde kullanmak bir kavrayış sorunu oluşturuyor. Zira aslında mevcut yapay zekâ devrimi insan beynine dair biyolojik mekanizmaların aydınlatılmasına ve onun taklidine dayanan gelişmelere dayanmıyor. Hatta bu alanda bu yıllarda olması beklenenden bir hayli geride literatür. Bizi büyüleyen chatbot'lar aslında düşünme eylemini kötü bir şekilde taklit eder durumda dahi değil. Bu sonuçları düşünmeden yaratıyor durumda.

İnsan zekâsının biyolojisine dair gelişmeler zayıf hatta zekânın, üzerine ortaklaşmış bir tanımını dahi yapabilmiş değiliz ama ileri matematiğe dayanan mühendislik önemli bir atak yapmış durumda. Özellikle "Attention Is All You Need" (Vaswani ve ark., 2017) başlıklı daha sonraki gelişmelerin iskeletini oluşturacak yayının ardından lineer cebir ve olasılık hesaplarına dayanan büyük ilerlemeler kaydedildi. Bunun sonucunda biz "nasılını" pek de anlamadan bilgisayarlar, klasik anlamda çözebileceği düşünülen problemlerden çok daha fazlasını çözebilir hale geldi. Yani aslında çözümünün zekâ gerektirdiğini düşündüğümüz belli problemler zekâ dışı yollardan da çözülebilir hale geldi.

Bu tarz gelişmeler insana, toplum ve toplumsal ilişkilere ilişkin belli varsayımları derinden sarsması itibarıyla önemli. Fakat sarsılması gereken varsayımların ne olduğu kavranmadığında ya da sınır kaçırıldığında hem iyimser hem kötümser ama her iki durumda da ayağı yere basmayan senaryo üretiminde anlamsız artışlar meydana geliyor. En önemli tehdit de burada devreye giriyor, belirli bir merkezin bu olası senaryoları yönlendirmek adına denetlemesi, kontrol etmesi ve planlaması talebinin taraf tar kazanması. Bu noktayı daha sonra ele alacağız.

Demek ki yaşamakta olduğumuz süreç git gide daha zeki hale gelen yapay zekâ adlı bir çocuğun dâhiye dönüştürülmesini izleme süreci değil. Mühendisliğin ancak insan zekâsıyla çözülebileceğini düşündüğümüz belli problemlere dair alan genişletmesi. Bu alan genişletmenin nasıl devam edeceği büyük bir tartışma konusu olmakla birlikte doğrusal bir gelişme göstermeyeceği, birçok durulma ve yeniden sıçrama süreçlerini içereceği kabul ediliyor. Hatta yapay genel zekâ (artificial general intelligence, AGI) kavramıyla anılan; tüm bilişsel alanlarda insan ile eş düzeye işaret eden "hedefe" mevcut araçları geliştirerek ulaşılamayacağını, alanın en bilinen uzmanları sıklıkla ifade ediyor. (LeCun, 2024) Ulaşılsa dahi bu durumun, yazının konusu olmamakla birlikte, bizi gereksizleştirmek yerine, insanın bilişsel kapasitenin dışında kalan özelliklerine dair çeşitli felsefi çıkarımları tetikleyecek gelişmeler olduğu anlaşıyor: "İstekler, tercihler ve herhangi bir şeye önem atfetme, fiziksel şeyler ya da olaylardır; fikirler ya da önermeler değildir. Bu nedenle, saf mantık zinciriyle bir istek, tercih ya da önem atfetmeye varılamaz." (McShea, 2012)

Buraya kadar bir parça da olsa süreci sadeleştirmiş olduğumuzu varsayarsak; teknik bir gelişmeden, özellikle de parametreleri büyük oranda bilinen, hızla ve daha ucuza yeniden üretilebilmiş (DeepSeek, 2024) yapay zekâya dayanan teknikler başta olmak üzere dijitalleşme ve teknolojik gelişim sağlık alanı özelinde gerçekten ne durumda tam bir tehdide döner ya da ne durumda gerçek bir toplumsal özgürleşme projesinin parçasına dönüşebilir sorusu ortada duruyor.

Sağlık Alanında Dönüşüm

Sağlık hizmetlerinin dijitalleşmesi, uzaktan teşhis sistemlerinden kişisel sağlık verilerinin devamlı olarak izlenmesine, yapay zekâ "destekli" klinik "karar" sistemlerinden genomik verilerin işlenmesine kadar geniş bir yelpazede tartışılıyor. Bu sürecin, hem bilgi üretiminin alışıldık temposunu hem de hasta-hekim ilişkisinin doğasını radikal bir şekilde değiştireceği aşikar. Örneğin yeniden alıntılacak olursak Luciano Floridi (2010) bu sürecin, bilgi alanının genişlemesinden ziyade bilgi ile kurduğumuz ilişkide ontolojik bir değişim yarattığını ve yaratacağını ileri sürüyor. İçinde olduğumuz yaşamı bir "infosfer" olarak tarifliyor. Buna göre en ufak bir sağlık verisi, artık yalnızca bireyin, üzerine klinik kararlar alınacak tıbbi hikayesini temsil etmiyor, aynı zamanda bireyin varlığını, davranışlarını ve potansiyel eğilimlerini kodlayan bir profili oluşturuyor (Floridi, 2010).

Örneğin bugüne kadar büyük ölçüde tanılandırılmış (yani salt veriden ibaret olmayan, veriden yola çıkarak anlamlandırılmış) tıbbi durumları olan kişiler dışında davranışlarımızı sağlık verilerimiz kontrol etmiyordu. Son yıllarda sağlık hizmetlerinin dijital teknolojiler yoluyla da yaygınlaşmasıyla hayatımıza tıbbi müdahale imkanı arttı. Kronik hastalık yönetiminin şekli, defansif tıp adıyla endikasyon dışı tetkik ve konsültasyon istemleri, takipli hasta kavramının genelleşmesi gibi süreçler ve daha birçoğu. Birey olarak ve kısa vadeli baktığımızda maksimum faydayı esas alır gibi görünen, belli rahatsızlıkların kontrol altında tutulabilmesine yarayan süreçler çok miktarda ve sürekli sağlık verisi üretimine ve anlamlandırılmamış veri miktarında patlamaya neden oldu. Dijitalleşme ile bu veri miktarının daha da artacağını ve yapay zekâ destekli sistemlerle bu verilerin biyolojik bağlamından bağımsız bir şekilde anlamlandırılmaya çalışılacağını öngörebiliriz.

Daha da somutlayacak olursak, gerçek zamanlı olarak kanındaki kalsiyum miktarını, kaslarındaki laktik asit birikimini, hepatik veninde tromboz gelişme ihtimalini bilerek yaşam nasıl sürdürülür? Bu verilerle oluşturulmuş profil (sigorta şirketleri gibi dışsallıkları bir kenara bıraksak dahi) bireyin davranış ve eğilimlerini nasıl etkiler? Bunlar geleceğe dair sahibi sorular ama bugünle ilgili de bir şeyler anlatıyorlar.

Bizimle ilgili konularda bizim yerimize kararı bir başka “şey” verdiğinde gerçek bir topluma yabancılaşma süreci devreye giriyor. İnsanı, insana dair olandan gerçekten soyutlayan şey de yapay zekânın büyüttüğü tehdit de bu gibi görünüyor. Zaten asla yeterince uzmanı olamayacağımız konularda karar almamız gerekmesi gibi doğal bariyerlerle karşı karşıyayız, üstelik yeterli olduğumuz konularda da kötü olanı seçmemizi engelleyecek ideal sistemler geliştirme çabası gibi ideolojik bariyerlerle karşı karşıyayız. Bu bariyerleri geliştiren her tür teknik gelişme bizleri özne olma halinden daha da alıkoyuyor.

Ivan Illich’in (1976) daha teknik gelişmenin çok erken aşamalarında, modern tıbbın kurumsallaşmasıyla birlikte sağlığın, bireyin içkin bir kapasitesi olmaktan çıkarılıp dışsal otoritelere devredildiğini işaret ediyordu. Dijitalleşme bu eğilimi daha da ileriye taşıyarak yalnızca tıbbi kararları değil, sağlıklı yaşama dair normları da algoritmik sistemler eli-

le belirler hale getirme riski taşıyor. Yeniden vur-gulayacak olursak birey, yalnızca hastalandığında değil, daimi olarak risk altında bulunduğu için de “müdahale edilmesi” gereken bir varlık haline geliyor. Sağlık, zaten hali hazırda istatistiksel normlara uyum olarak algılanıyor; bu normlara uymayan bedenlerin ise, dijital sistemler tarafından işaretlenip izlenmesi, “düzenlenmesi” gündeme geliyor. Bu ideolojik çerçevede “yaşamın tıbbileştirilmesi” ve ardından endüstri yoluyla kontrol altına alınması ciddi bir tehdit olarak görünüyor. Dolayısıyla yapay zekânın teknik gelişiminden ziyade karar verici (ya da genelde yumuşatıldığı şekilde karar destek sistemi) haline gelmesi iktidarın toplumun hücrelerine yayılması demek oluyor. Fakat bunlarla birlikte ve hatta tüm bunlara rağmen dijitalleşme tam da aynı teknik kapasitesi sebebiyle başka olanakları da gündeme getirebilir.

Bilginin Demokratikleşmesi

Tek cümle ile özetleyecek olursak dijitalleşmenin içerdği olanak, bilgiye erişimi hızlandırması gibi teknik kapasitesinin ötesinde bilgiyi üretme, yorumlama ve karar süreçlerini radikal bir şekilde dağıtılaştırma¹ potansiyelinde saklı. Illich’e göre (1976) modern sağlık sistemlerinin kendisine yetebilen toplumsallığı en ciddi kötürümleştirdiği alanlardan biri bilgi üretiminin ve üretilen bilginin yaşamsallaşmasının uzmanlık tekeline sıkışmış olmasıydı. Bu tekel, her ne kadar bilimsel nesnelliğin bir garantisi olarak sunulsa da, sıklıkla bireyin öznel deneyimini görünmez hale getiren ve kurumsal bilgiye mutlak otorite addeden bir tür epistemolojik hiyerarşiyi pekiştirmişti.

Oysa dijital teknolojilerin merkezsiz, kontrol edilemez yatay ağlar kurmaya elverişli yapısı, bu hiyerarşileri kırmak için bir olanak olarak görülmelidir. Açık veri platformları, örneğin kişilerin hastalık deneyimlerini paylaşımına da imkân veren platformlar; kentlerin siyasal, sosyal ve epidemiyolojik verilerine dayanan, erişilebilir sağlık haritalarının çıkarılmasına dair girişimler; pandemi ya da depresyon gibi acil durumlarda hızlı örgütlenmeye imkân sağlayan online takip ve ihtiyaç ağlarını bu dönüşümün nüveleri olarak kabul edebiliriz. Bu izlek takip edilerek bugün akla gelmeyecek pratik deneyimler açığa çıkarılabilir. Elbette buradaki temel meselenin, daha fazla insanın bilgiye erişebilmesi ve haberleşebilmesinin ötesinde, kolektif bilgiyi ortaklaşa üretebilme ve yaşamsallaştırma yetisinin genişlemesi olduğunu unutmamak gerekir.

Oysa dijital teknolojilerin yatay ve merkezlessiz ağlar kurmaya elverişli yapısı, yerleşik bilgi hiyerarşilerinin dışına çıkma ve yeni kolektif örgütlenme biçimlerine alan açma yönünde bir potansiyel olarak görülebilir. Açık veri platformları, kişilerin hastalık deneyimlerini paylaştığı kamusal alanlar, kentlerin epidemiyolojik ve sosyo-politik verilerine dayalı erişilebilir sağlık haritaları ya da afet anlarında hızla kurulan dayanışma ağları, bu potansiyelin izini sürebileceğimiz örnekler arasında sayılabilir. Ne var ki dijital olanın doğrudan özgürleştirici olmadığını yeniden vurgulamamız gerekir. Bilginin üretimi, dolaşımı ve kullanımı teknik bir meselenin ötesinde, derinlemesine politik bir tercihler alanıdır: Hangi verinin ne amaçla toplandığı, kimin adına toplandığı ve kimlerce erişilebilir kılındığı, özgürleştirici mi yoksa denetleyici mi bir dijital düzlem inşa edileceğini belirler. Gerçekten özgürleştirici bir dijitalleşme için mesele, sadece daha fazla insanın bilgiye erişmesi değil; bilginin nasıl üretileceği, kimin denetiminde dolaşacağı ve kimin yararına yaşamsallaştırılacağıdır. Bu nedenle dijitalleşmenin içerdiği olanakları değerlendirmek, bilginin mülkiyetine, dolaşımına ve kolektif yaşamdaki rolüne dair politik tercihleri de görünür kılmayı gerektirir.

Bu anlamda dijitalleşmenin yarattığı teknik imkanlar yukarıda bahsettiğimiz epistemolojik hiyerarşiye dair bir kırılmayı da mümkün kılabilir. Bugün itibarıyla artık tıbbın tamamıyla nesnesi olan sağlık hizmeti sunucusu ve alıcısı, yeniden bilgi sürecinin öznesi olabilir. Sağlığın tanımlanması ve bu çerçevede yaşama biçimi artık yalnızca sağlıkçılar araçsallaştırılarak iktidarın değil, toplumun tamamının müdahalesine açılacak bir alan haline gelebilir.

Ayrıca David Graeber'e göre (2018) emek süreçlerinin dijitalleşmesi yaygınlaştıkça, özellikle de sağlık gibi alanlarda üretilen gerçek değer, işin bakımla ilgili yönünden doğduğu daha net görülebilecektir. Bakım emeğinin değerinin modern araçlarla ölçülüyor oluşu sorunu gibi daha gerçek meselelerle uğraşmaya ve yine Graeber'e (2018) göre geçimin sağlanması için emeğin değerinin ölçülmesi gerekliliğine dayanan varsayımlarımızı sorgulama imkanı doğabilir.

Elbette teknik gelişmenin kendiliğinden bir özgürleşmeye yol açmadığını, ancak demokratik bir inşacı iddianın parçası olarak yeniden tasarlandıklarında bu potansiyeli "bizim" açığa çıkarabileceğimizi unutmamak gerekir. Özne olma halinin yeniden inşası da bu demokratik tahayyülün parçası olarak mümkündür.

Denetleme ve Düzenleme Tuzağına Karşı

Dijitalleşmenin ve özellikle yapay zekânın toplumu dönüştürücü potansiyeli karşısında sıklıkla dile getirilen ve yazının başlarında belirttiğimiz üzere distopik senaryoların çoğalmasıyla taraftarı artan taleplerden biri, bu sürecin belirli kurumlaşmalar yoluyla denetlenmesi, düzenlenmesi gerektiğidir. Bu çağrılarının kimi zaman "etik kurullar", kimi zaman "küresel düzenleyici otoriteler", kimi zaman da "sorumlu yapay zekâ" adı altında şekillendiğini görüyoruz (**Acemoğlu, 2023**). İlk bakışta akliselim bir çözüm gibi görünen bu yaklaşım, özünde problemli bir yanılsamaya dayanıyor: Denetleyici merkezin, şayet "demokratik ve şeffaf" yollarla oluşturulursa, gelişen teknik güç karşısında bağımsız ve tarafsız kalabileceği, hatta kalmak isteyeceği varsayımı.

Oysa böylesi bir kudrete sahip bir otoritenin gerçek anlamda tarafsız ve toplum yararına işlev göreceğini düşünmek naiflik olur. Teknik gelişmeleri "kontrol altında tutmak" iddiası, siyasal tarihimizde sıklıkla deneyimlendiği üzere sağ ya da sol varyantları fark etmeksizin eninde sonunda insanları ve toplumu kontrol altında tutma arzusunun bir kılıfı haline gelir. Temel gerekçesi de hedefin kompleks doğası gereği başarılabilir oluşudur denebilir. David Graeber'in (2015) "liberalizmin demir yasası" adını verdiği olgu tam da burada devreye girer: -Özgürlükçü bir toplumsal hareketin eseri olarak dahi olsa- "*kırtasiyeciliği azaltmayı ve piyasa kuvvetlerini desteklemeyi amaçlayan her türlü reform ve kamu girişimi; yönetmelik sayısının, kırtasiye işlerinin ve kamunun çalıştırdığı bürokrat sayısının artmasından başka işe yaramaz.*" Özetle denetim ihtiyacı adı altında oluşturulan yapılar, giderek kendi varlıklarını sürdürmeye odaklanan, otoriteyi merkezileştiren aygıtlara dönüşür.

Dahası, bugün önlem alınması gerektiği tartışılan distopyalar halihazırda içinde yaşadığımız dünyanın başka bir ifadeye bürünmüş hali gibi de görünüyor. Bu senaryoların gelecekte yaşanacağı varsayımı, bugünün sorunlarını doğru analiz edemiyor olmaktan kaynaklanıyor. Sağlık alanı özelinde ya da içinde bulunduğumuz yaşamın genelinde çöküşü yaşıyoruz. Karşısında mücadele edilmesi gerekenler teknolojik gelişmeler sayesinde değil; siyasi iktidarlara, merkezileşmiş rant ağlarına ve devletin zenginlik dağıtım mekanizmalarına olan yakınlıkları sayesinde palazlanıyor.

Bu nedenle yeni bir Leviathan yaratma çağrılarında kulak vermek yerine, konuyu tersten ele almalı, teknik olanakların özyönetimin genelleşmesine, karar alma süreçlerinin dağıtıklaştırılmasına sağlayabileceği katkılara odaklanmalıyız.

Yapmaya çalıştığımız sahici tehdit analizi, abartılmış felaket senaryolarına değil; güç ilişkilerinin güncel biçimlerine, iktidarın nasıl çalıştığına ve yaşamın nerelerine kadar sızdığına, nerelerde toplumsal direnci kötürümleştirdiğine bakmayı gerektiriyor. Muhatabımızda teknolojik gelişime dair ürküntü uyandırmak, sistem eleştirisi gibi görünse de sıklıkla pasifleştirici, edilgenleştirici bir işlev görüyor. Oysa yapmamız gereken, teknolojinin hangi toplumsal ilişki ağları içinde daha da anlam kazanabileceğine odaklanmak olmalıdır.

Özgürleştirici bir sağlık tahayyülü, en başta sağlıklı olmanın toplumsal varoluşun ve özne olma halinin mevcudiyetini şart koşmakla başlar. Bu bağlamda "sağlıklı olma" hali, barınma, gıda güvenmesi, bakım emeği, ekolojik yaşam, siyasal özgürlük, karar süreçlerine demokratik katılımcılık gibi unsurlarla birlikte ele alınmalıdır. Dijital teknolojiler ise bu bütüncül sağlığı destekleyecek şekilde tasarlandığında bambaşka anlamlar kazanabilir. Örneğin, kapalı veri havuzları yerine bireylerin ve yerel toplulukların sağlık verilerine erişebildiği ve onları yönetebildiği sistemler, algoritmaların nasıl çalıştığına dair şeffaflık, açık kaynak kodlu yazılımlar ve ortak mülkiyet modeliyle işletilen sağlık uygulamaları artık ütopya gibi görünmemekte. Teknik olarak mümkün ve politik olarak hedeflenmesi gereken adımlardır.

Bu çerçevede özne olma halini, bireyin inşacı politik kapasitesini işaret etmek; özyönetimi mümkün kılan birey formunu anlatabilmek olarak tanımlamalıyız. Bu kapasiteyi, merkezsizleştirilmiş dijital sistemleri, profesyonel ve bürokratik yapılarla karşı bireylerin ve toplulukların inisiyatif geliştirebilmesinin, bilgiyi yeniden müzakere edebildiği, kendisinin ve dayandığı geleneğin deneyimlerini anlamlandırabildiği bir zemin haline getirmesinin ifadesi olarak yorumlamalıyız.

Sonuç

Dijitalleşme sürecine, liberal kurumsal anlatılara dayanan iyimserlikten ya da distopik tahayyüllerden bağımsız bir cevabı üretmek bir zorunluluk. Teknolojik gelişmeleri radikal bir demokratikleşme

hedefiyle birlikte düşünmek ve dolayısıyla teknik olanı toplumsal olanla birlikte yeniden tasarlamak elzem. Bu çerçevede makinelerde olduğu iddia olunan zekânın kim adına, kimin ihtiyaçları doğrultusunda ve hangi toplumsal ilişkiler içinde zuhur ettiği sorusunu tartışmaya çalıştık. Dijitalleşme karşısındaki pozisyonumuz, denetleyici otoritelere çağrı yapmak değil, özne olma halimizi büyütme olmalıdır. Korkulara değil, demokratik örgütlenme mekanizmalarına; bürokrasiye değil, kararların dağıtıklaştırılmasına; merkezileşmeye değil, yerel ve yatay inisiyatiflere yaslanan bir yönetime ihtiyacımız var. Birlikte düşünebilir, birlikte tasarlayabilir ve birlikte dönüştürebilirsek; dijitalleşme, bugünün çürüten sistemini değil, yarının özgürleştirici toplumsallığını inşa etmenin bir aracı haline gelebilir.

Dipnot

1. Dağıtıklaştırma kavramı özellikle bilgiye dayalı yetkinin ve daha da önemlisi kararların belirli bir merkezde toplanmak yerine çok sayıda birey, grup ya da ağ arasında paylaşılmasını ifade etmek adına kullanıldı. Kavram, bilginin yalnızca "uzman" ya da "otorite" konumundakilerce değil, farklı yerelliklerden ve deneyimlerden gelen bireylerce de üretilebilmesini ve işlevsel olarak kullanılabilir olmasını içeriyor.

Kaynaklar

- Acemoglu, D., & Johnson, S.** (2023, December). *Rebalancing AI. Finance & Development*. Erişim Tarihi 2 Haziran 2025, <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2023/12/Rebalancing-AI-Acemoglu-Johnson>
- DeepSeek.** (2024). *DeepSeek LLM White Paper*. Erişim Tarihi 30 Nisan 2025, <https://github.com/deepseek-ai>
- Floridi, L.** (2023). *The Ethics of Artificial Intelligence*. Oxford University Press.
- Floridi, L.** (2010). *The Philosophy of Information*. Oxford University Press.
- Graeber, D.** (2015). *The Utopia of Rules: On Technology, Stupidity, and the Secret Joys of Bureaucracy*. Melville House.
- Graeber, D.** (2018). *Bullshit jobs: A theory*. Simon & Schuster.
- Illich, I.** (1976). *Limits to Medicine: Medical Nemesis – The Expropriation of Health*. Marion Boyars Publishers.
- LeCun, Y.** (2024). *A Path Towards Autonomous Machine Intelligence*. Erişim Tarihi 16 Mayıs 2025, <https://openreview.net/forum?id=BZ5a1r-kVsf>
- McShea, D. W.** (2012). *Machine Wanting. Studies in History and Philosophy of Science Part C: Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences*, Erişim tarihi 1 Mayıs 2025, <https://doi.org/10.1016/j.shpsc.2011.12.004>
- Vaswani, A., Shazeer, N., Parmar, N., Uszkoreit, J., Jones, L., Gomez, A. N., ... & Polosukhin, I.** (2017). *Attention Is All You Need*. In *Advances in Neural Information Processing Systems*, Erişim Tarihi 1 Mayıs 2025 <https://arxiv.org/abs/1706.03762>